

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven. Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő. Fűvészkert utca 1080.</p>
--	--	--

Tanári székfoglaló értekezésből mutatóvány.

(Vége.)

Izraelnek tehát igaza volt hitében; Jáhve hívta ki őt Egyiptomból, tette néppé őt, az Isten népévé. Nagy embe-
reinek sorozata nem szerencsés esetlegességek cyclusa volt; törvény uralkodott abban; és mi a törvény, hanemha a rend, melyet egy felsőbb ész alkot és egy alsóbb ész fog fel? De ez már a második ponthoz vezet bennünket, ahhoz, a mi a vallást illeti. Hogyan történt az, hogy Mózes az ő menekvő rabszolgákból álló csapatát néppé tette? Micsoda eszközök által alakította ő azokat állammá, azzá, a mi kevésbé állam, mint egyház volt? Ő az új isteni név erejében tette azt; azon név erejében, mely egy új fogalmat testesít meg Isten felől, egy új jelentőséggel ruházta fel Istent; egy új Lény név tette őt, mint fentebb mondók, az emberre nézve. Így hangzanak a szavak, melyek elbeszélnek, hogyan jött létre az új név: „És szólítván Isten Mózesnek, monda neki: Én vagyok Jáhve. És megjelentettem magamat Ábrahám-nak, Izsáknak és Jákóbnak az Él Saddaj nevében; de az én Jáhve nevemben nem jelentettem meg magamat nekik.“ (Exod. VI. 2. 3.) Mit jelentett e név? Ez a kérdés, melyet itt fontolóra kell vennünk.

Az emberek nevei Istenről gyakran szomorú és jelentős, gyakran szép és sokatmondó emlékeket foglalnak magokban az Isten keresése felől, azon Lény keresése felől, kit az emberek annyira kívánnak megtalálni és annyira félnek szeretni. — Ugy tüntetik fel azok az embereket ezen keresésben, mint most sötét homályban kóborlókat, majd mint csendes napfényben nyugvókat, fejük az örökkévalónak világosságától öveztetvén körül. Gondoljuk el csak, mily zavart igazság és tévedés, tisztelet és félelem, hűség és hódolat vegyített össze amaz egykor közönséges és élő nevekben: Baál és Molokh. Baál ur volt, uralkodó; oly lény, a ki sajátjának tartotta az embert és rendelkezett vele; a ki igényt tartott hozzá, mint övéhez és a kinek igénye elismertetett. Molokh király volt; oly lény, a ki uralkodott az ember felett; a ki föltétlen, egyedüli és jogos souverainje volt neki. Ugyde ezen nevek használatuk nem csak Istenről, hanem az emberekről is, kik királyok voltak és eképen az Isten el kezdett értelmeztetni az ember utján. Így ott a keleten, hol a királyok zsarnokok, kegyetlenek és vérszomjazók voltak, Isten is olyan durvának, olyan könyörtelennek fogatott fel, mint ők; olyan lénynek,

a ki hasonlít az emberi Molokhoz; a ki vér által engesztelendő ki; a kinek tetszik az, ha kis gyermekeket lát keresztül menni a tűzön. De most gondoljunk csak az örömré, a békességre, mely mindnyájunk közös emberi szívébe jött azóta, hogy Jézus annak mondására tanított bennünket: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyben.“ Ez Istent a végtelen szeretet és béketűrés, elgondozás és gyöngédség jelképévé tette; ez az emberiség egyedül igaz vallásának forrását és alapját teremtette meg. Ez úgy szólván, emberivé tette Istent és istenivé tette az embert; olyanokká tévén eget és földet, mint egyvérbólieket, rokonságba egyesítvén azokat a szeretet által. A legistenibb név az istenség kifejezésére jelenti egyszersmind a legistenibb vallást.

És most a név, mely Mózes által jött, egy teremtői név volt, arra rendeltetve, hogy forradalmat csináljon magában az Isten eszméjében; hogy teremtsen elő a legmúltabb, legészszerűbb és legmaradandóbb eszmét, mely valaha formáltatott ő róla, csakis az atyaság elemére, mely Jézus Krisztus által jött el, várva még a végre, hogy tökéletes eszméje legyen a tökéletes Istennek. Ezen nevet mi, annyira nem hasonlító nyelvünkön a „Jehova“ kifejezéssel adjuk vissza; a magyar, az angol, a német biblia „Ur“ szóval fordítja le; a francia biblia „Örökkévalóval.“ De most, mit jelent e név tulajdonképen? Nincs itt helye és ideje, hogy valami elvont philologiai vitatásba bocsátkozzunk. Ilyen valami csak a tudósok szoros körét illeti. De egy-két szót kell mégis mondanunk magyarázatképen. A név nem idegen származású; nem oly műszó, mely idegen forrásból vétetett és alakítottatott volna át, hanem a héber talaj terménye, a héber szellem és nyelv szüleménye. E ponton a jelenkori tudósok egynézetűeknek mondhatók. Egy más ponton is csaknem általános a megegyezés, a mennyiben a kifejezés az óshéber „lenni“ ige származékának tartatik. De ezen túl már kezdődik a különbözőség és eltérés; mert az emberek nem egyeznek meg abban, hogy az igének melyik része, alakja és ideje teszi a név eredetét. Két fő iskola különböztethető meg e tekintetben, az egyik azon véleményben lévén, hogy a kifejezés a héber igének egyszerűen álmított, a másik pedig azon véleményben, hogy ugyanannak mivellettő alakjától származik. — Az első vélemény szerint jelenti az: „Ő a ki van;“ a második szerint pedig: „Ő, a ki teszi, hogy legyen, vagy történjék.“ Bármelyik esetben a kifejezés, a maga primitív értelmében nem volt tulajdonnév, hanem az igének harmadik személyű egyese volt, úgy használva, hogy jelentse azt, a ki nem

neveztetett és nem nevezetethetett meg; a ki sokkal magas-
tosabb, sokkal dicsőségesebb, sokkal egyetemesebb és örök-
kévalóbb volt létében és működésében, mintsem megismer-
tetnék bármely kifejezés, vagy czim által, mely teremtett
dolgokról, vagy halandó emberekről használtatott, vagy
használtathatott. „Ő, a ki van,” vagy „Ő, a ki teszi, hogy
legyen,” ebben mindkettőben a kifejezés jelenidői; nem
tulajdonit neki multat, vagy jövőt, hanem csak jelent; de
oly jelent, mely felül áll idón és változásokon. Mert, miként
az a tudós, ki legtöbbet tett a második magyarázat felele-
venítésére és ajánlására, különösen megjegyezte, „Ő, a ki
teszi, hogy legyen,” nem teremtett, hanem teremt;
„Ő, a ki teszi, hogy történjék,” annyi, mint „Ő, a ki által a
dolgok előállnak,” a ki megáll szava mellett, vagy betölti
igéreteit. Szerencsére azonban nem szükség, hogy döntsünk
itt a két értelem között; a mit egyedül meg kell jegyez-
nünk, az, hogy mindegyik magában foglalja és követeli a
másikat. Ha az Isten neve per eminentiam: „Ő, a ki van,”
akkor ő egyedül a Teremtetlen és minden, a mi lesz, Ő
által lesz. Ha pedig másfelől az Isten megkülönböztető
neve: „Ő, a ki teszi, hogy legyen, hogy történjék,” akkor Ő
egyedül az Okozatlan, a létrehozatlan Létrehozó; a ki van,
mielőtt ő akár okozna, akár teremtene. Mindkét értelem
talán a legruganyosabb és legplasztikaibb eszmét adja, mit
meg lehet testesíteni egy névben.

A további kérdés, melyet itt meg kell vitatnunk, az,
a mi illeti a név mellékeszméit, vagyis azon eszméket, me-
lyek a névvel társításban állanak. Az égi tünemények által
sugaltatott-é az? Őt jelentette-é az, a ki okozza, hogy eső-
zék, vagy Őt, a ki teszi, hogy világosság és tűz szálljon alá
az égből? Itt mindenesetre megkivántatik, hogy óvatosak
és különbségtevők legyünk. Meg lehet különböztetnünk egy-
felől a szó benszülött eszméjét, vagy benmaradó lehetőségeit
és annak primitív történelmét és történelmi használatát; és
másfelől azon értelmet, melyet az azon lélekbe vitt be, mely
azt kijelentette Izraelnek és azon értelmet, melyet annak
Izrael adott. Az igazság, ugy látszik, azt hozza magával,
hogy a kifejezés Mózes által értelmeztessék, nem pedig a
primitív Izrael által; hogy míg Izrael történelmére nézve a
primitív eszmetársítások és használatok a legfontosabbak,
addig a vallás történelmére nézve a benszülött eszme és a
benmaradó lehetőségek igénylik a főfő fontosságot. Az erőt,
mely a szóban foglaltatott, nem vették észre az emberek
eleinte. Ők a magok régi theisztikus eszmeköreik által
értelmezték azt és míg Istenüket Jáhvénak nevezték, addig
Él-Saddajra gondoltak ők. A lét, a teremtés, az élő Isten
eszméi nem voltak újak Mózes előtt. Megtanulta volt ő azo-
kat régtől fogva. Átjöttek azok ő hozzá Egyiptomban; tel-
jes hatalmukba kerítették azok őt a pusztában; és megdi-
csőültek, megszemélyesültek azok ő előtte a Jáhve kijelen-
tése által; és így a név gazdagabbá lön, mintsem azt Izrael
felfoghatta és elhihette volna akkor. Azonban a név gaz-
dagsága nem maradt terméketlen; egy élő név volt az;
életet munkálván; mélyebbedvén és szélesbedvén az étellel,
melyet munkála. Nem volt az szük és szigorú, mint Él =
az Erős, vagy Saddaj = a Hatalmas, az Erőszakos; vagy
Baál = az Ur, vagy Molokh = a Király; rakva volt az
roppant jelentőségekkel; telve volt az végetlen lehetősé-
gekkel. Gondolni azt, mondani azt, már egy nevelés volt.
Hangsúlyozta az a Létet, az Örökkévalót; és a halandók,

kik bizonyos tragikus gyöngédségtől illetődtek meg, midőn
rágondoltak az ezer meg ezer nemzedékre magok mögött és
az ezer meg ezer nemzedékre magok előtt és a sötét, rideg
Seolra magok alatt, mely mindig fogad magába és még sem
elégített ki soha, kénytelenek voltak érezni a nagy Isten
fölséges titkát, a ki a nélkül hogy született volna, ott ült az
ő örökkévaló és változhatlan jelenében. Hangsúlyozta az
továbbá a teremtői akaratot, mely változhatatlan, mint a
Lény, az Isten, a ki oly hü volt önmagához, hogy összes
utai valóság és igazság voltak, természet és történelem az
ő jellemét tükrözvén vissza. És hangsúlyozta az mindazt,
a mi személyi volt ez örökkévaló Teremtőben; úgy állította
fel őt, mint a legfőbb és souverain Ént az emberrel szem-
ben; úgy mutatta fel őt, mint gyönyörködőt a maga népé-
ben, mint kegyelmest azok irányában, úgy hogy kegyelem
lön az ő hatalmává és felségévé. Ezen fényes lehetőségek,
ezen isteni rejtélyek nem voltak még nyilvánvalók Izrael
előtt a pusztában, avagy Izrael előtt még Kanaánban is
századokon keresztül — teljes történelmi hütlenség volna
az ellenkezőt állítani; ugyde mindamellett is a kifejezés
magában foglalta azokat és magában foglalván elősegítette
azok kifejlődését. És az eredmény ott áll amaz irodalomban,
mely leírja Izrael eszményi, habár nem is megvalósított val-
lását — ott a zsoltárookban, melyek az örökkévaló Istenről
beszélnek, és a minden lét Okáról, kiben lakozik az ember
minden ő nemzedékeivel egyetemben; és az elől és hátul
körülfogó Istenről, a kinek jelenléte betölti az eget felülről
és a mélységet alulról és a kinek szemei figyelemmel kísé-
rik a legkisebbet ép úgy, mint a legnagyobbat; ott a látma-
nyokban, melyek az ő fölségét jelentik ki és a leghatalma-
sabb teremtményeket tüntetik elő, mint tisztelettel és
hódolattal eltelőket az ő dicsősége előtt; ott a beszédekben,
melyek az ő igazságát predikálják és az ő működésének
titkos, de győzedelmes utait hirdetik; ott a költemények-
ben, melyek az egész természetet egy dicsőséges parabolává
változtatják, az ő eszének eleven beszédévé és az ő akara-
tának észszerű kifejezésévé alakítják; ott a próféciákban,
melyek egy aranykort irnak le, megvalósítva az ő igaz
Szolgájának szenvedése által, de az ő erejében és az ő czél-
jainak betöltésében. Nincs egy irodalom sem, mely úgy el
volna foglalva Istentől, mint a héber irodalom; annyira
áthatva és inspirálva az ő gondolata által, hogy az valóban
egy fölséges, félelemteljes, tiszteletteljes és észszerű hitet
tár előnkbe Ő felőle. De koránt se feledjük el, a legmagasb
képzet ott fekszik már eltakarva a legkorábbi kifejezésben.
A Mózes Jáhvéja nélkül sohasem kaptuk volna a próféták
Istenét.

Bethlendi Endre.

Vallástan és zsidótörténet kérdése.

A „Debreczeni Protestáns Lap“ f. évi 26-dik száma
„Bibliai történetek tanítása népiskoláinkban“ czim alatt,
mint vezércikket hozza a tiszántuli egyházkerület népis-
kolai tanügyi bizottság „Vélemény“-ét, melynél fogva egy
egyházmegye következő indítványa „Az ó-szövetségi bibliai,
vagyis zsidótörténet előadásának megszorításával s lehető
mellőzésével, a vallástanításnál leendő használatra új vezér-
és kézikönyv készítésére tétessék intézkedés,“ „ma már
ezen tiszántuli egyházkerületben tul van haladva.“

Ha a „Vélemény“ ennyit és többet nem mond, teljes megnyugvással vessük kijelentését, de midőn tovább megy s tudomásul hozza, miszerint a vallástan kézi- és vezérkönyvének előállítására 1882. évben meghirdetett pályázat alkalmával az ó-szövetségi bibliai-, vagy mint az „Indítvány“ nevezi, a zsidó történet mellőzését és megszorítását nem követte, elfogadását most sem ajánlja, s erre vonatkozó okait fölfejt, mindezzel szemközt legyen szabad az alább irtakat elmondanunk.

Mindenekelőtt egész lelki nyugalommal s teljes önérettel nyilatkoztatjuk ki, hogy a hivatolt „Indítvány“ a beregi evang. ref. egyházmegye közgyűléséből terjesztetett fel, azonban minő szempontból indult ki az egyházmegyei közgyűlés, csakis az előzményekből s az illető határozat eredeti, s szó szerinti szövegéből ismerhető fel, mert ezek nélkül a határozatnak csak egy pontját, s nem is a szöveghez hiven idézni, az ügyet nagyon egy oldalról helyezi világításba, s míg könnyen nyert igazat adna a „Vélemény“-nek, addig a határozati alakba foglalt „Indítvány“-t felületes színben tüntethetné föl.

A beregi ev. ref. egyházmegye már előzőleg is méltó figyelemben részesíté népiskoláinkban a vallástanítást, midőn 1881. évi közgyűlése jegyzőkönyvének 3-dik száma alatt eképp határoz: „Esperesi hivatal részint saját, részint az átolvasott egyházlátogatási jelentésekből szerzett tapasztalatai folytán figyelmeztet, hogy miután napról-napra észlelhető a vallásos közöny terjedése s egyházi buzgóság kialvása, mely elszomorító körtünet főleg annak tulajdonítható, hogy az iskolai tanításnál a fősúly a reál tantárgyakra levén fektetve, a vallásos erkölcsi nevelés és az isteni tisztelet gyakoroltatása legtöbbször háttérbe szorítottatik; ezen, a protestantismus életébe mélyen beható s nagy jelentőségű ügynél tétessék meg a kívánatos, sikerhez vezető rendelkezés.“

„Bármennyire fontosnak s a köznapi életre előnyűsnek tartja is a kor áramlata szerint divatozó, gyakorlati irányu népiskolai nevelést, de minthogy az ember tetteit, sőt magát az egész életet egyedül a vallás szentelheti meg, s teheti boldoggá, szigoruan elkötelezi a kormányzata alatt működő tanítókat, hogy a reál tudományok elsajátítását mindenkör a vallás-erkölcsi élet fejlesztésével kössék össze, e mellett különösen a vallásos nevelésre fordítandó órákat pontosan s lelkiismeretesen kitartsák, az értelemmel együtt a szívet a világteremtő ismeretének és imádásának áldásteljes forrásához vezessék. E végre a kötelezett hit- és erkölcs-tudomány, imádkozás, éneklés tanítására fő és kiváló gondot fordítsanak, az isteni tisztelet gyakorlását a gyermekekkel ideje korán annyira megkedveltetni mindent elkövessenek, hogy az azokra nézve nélkülözhetetlen életsükséggé válják.“

Es mert ezen határozat sem teremtette meg a kívánt gyümölcsöt, a mennyiben a vallástanításnál az eredmény nagyrészt csak a bibliai történetek betanításánál maradt, hozatott meg az 1884. év február hóban tartott egyházmegyei közgyűlésben a 4-dik számú jegyzőkönyvi határozat, mely szóról szóra így hangzik: Esperesi jelentés 1-ső pontja alatt azon már több ízben hangsúlyozott köztapasztalati tény emeltetik ki, mely szerint a vallásos és erkölcsi élet fejlesztésére, a népiskolákban jelenleg érvényben álló rendszer egyáltalában nem kedvező; mert egy részről az állami

és községi iskolában a tanrendszer által engedélyezett hetenkénti egy, vagy két óra távolról sem elég arra nézve, hogy a vallásos és erkölcsi érzelmek csak kis mértékben is felébresztetvén, a későbbi építésnek biztos alapul szolgáljanak; addig más részről a hitfelekezetünk népiskolái számára beosztott tananyag, négy osztályon keresztül pusztán a bibliai történetek, még pedig nagy mértékben az ó-szövetségi s így a zsidó nép s ennek egyes kiváló egyénei viselt dolgainak betanulására utalja mintegy a tanítókat, holott ez utóbbiak közül igen sok a vallásos erkölcsi érzület tisztázására s emelésére a legkisebb befolyással sincs, mint-hogy főleg vidéken a legtöbb helyen a 4-dik elemi osztályból maradnak le az iskolai növendékek, ezeknek vallás- és erkölcsi ismeretök s érzelmek a fent jelzett határokon túl nagyon ritkán terjednek.

Közgyűlésünk mélyen áthatva ezen ügy nagy horderejének érzetétől, ugyanazért féltékeny gonddal örködve hitfelekezetünk jövő nemzedékének vallásos és erkölcsi alaposága s tisztasága fölött, a midőn a felügyelete alatt álló népiskolai tanítókat ismételve elkötelezi, az 1881. évi egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyvének 3-dik számú határozatában előírtak szigorú felelősség terhe alatti megtartására, ugyanakkor — minthogy ismételve győződött meg arról, hogy a mostan uralkodó rendszer e téren kívánatos eredményre még csak kilátást sem nyújt, következő alázatos fölterjesztéssel járul a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés színe elé:

1-ször. Méltóztassék a magyar kormánytól oda hatni, hogy az állami és községi iskolákban a vallás- és erkölcsi oktatásra jelenleg fentartott hetenkénti egy vagy két óránál több óra engedélyeztessék.

2-ször. A hitfelekezetünk népiskolai tantervében oly tulságos előnyben részesített ó-szövetségi, vagyis inkább zsidótörténet, mint hit-erkölcsi tananyag, lehető legszűkebb korlátok közé szorításával, vagy mint ilyennek épen mellőzésével, egy, az igaz vallásos és erkölcsi érzelem kifejlesztését s állandósítását biztosító vallástani új kézi- és vezérkönyv készítését, illetve az általa szükségesnek ítélt intézkedést megtenni kegyeskedjék.

Jelen kérelmünk figyelembe vétele tekintetéből, az 1881. évi egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyvének 3-dik számú határozata kivonatban tisztelettel mellékeltetik.

E két határozat szoros, sőt elválaszthatatlan kapcsolatban áll egymással, s azon — éveken át szerzett — tapasztalatokon alapulnak, miszerint a vallás, vagyis a hit- s erkölcsstan, nem oly eredményekkel adatnak elő, hogy azt minden keresztyén, főleg protestáns, megnyugvással vehetné tudomásul; az egyházmegye kereste tehát az utat és módot, melynek foganatba vétele mellett a ker. hit és erkölcsiség a gyermekek lelkébe minél tisztábban s mélyebben oltatnék be; s miután arról is meggyőződött, hogy a főtiszteletű tiszántuli egyházkerület által 1878. év július havában hivatalosan elfogadott „Tantervek“-ben a „Vallástan“ előadására kifejtett elvek és módszer, a népiskolákban ez idő szerint mintegy ráerőszakolt tulhalmozottság és sokféle teendő mellett nem nyerhetnek minden tekintetben kellő alkalmazást és kivitelt, mert hiszen kivált ott, hol 80—90 gyermeket hat osztályon keresztül egy tanító vezet, fizikai lehetetlenség, hogy az ó-szövetségi történeteket is a növendékekkel személyesen, élőszóval történendő elbeszélés

utján megtanítsa s úgy megértesse, hogy azokból a gyermek mintegy maga vonja ki a tanulságot, a mint ezt a „Tanterv“-ek 1-ső és 2-dik lapján oly szépen s érdekesen leírva találjuk; ugyanazért reá bizza a gyermekre, hogy a történeteket szóról szóra könyv nélkül betanulja s azok folyékony felmondásával rendszerint megelégszik, de a tanulságok levonása s azoknak az életviszonyokhoz alkalmazásáról szó sincs s nem is lehet, mert midőn erre kerülne a dolog, sietnie kell más osztályhoz, más tantárgyat adni elő, mely személyes vezetését multhatatlanul megkívánja. Vajjon lehet-e ezen eljárásért a tanítóra a kárhóztatás követ reá dobni? Hiszen népiskoláinkban annyi a tantárgy, oly bő a tananyag s nem csoda, ha a minden oldalról zaklatott tanító itt is, ott is, de főleg a „Bibliai történetek“-nél pusztán a betanulást szoritkozik; annyival inkább, mivel a „Tanterv“-ek felette kevés számú órát jelöltek ki a „Vallás“ tanítására! Az ezen tapasztalatokból levont következtetés vezette tehát az egyházmegyei közgyűlést, hogy „az ó-szövetségi, vagyis zsidó történet mint hit- és erkölcsi tananyag szűkebb korlátok közé szorítottván, vagy mint ilyen épen mellőztetvén“ az eddig ezek előadására fordított idő és fáradság a tiszta keresztyén Isten-ismeret, a krisztusi erkölcs tan elveinek bővebb és alaposabb magyarázatára legyen szentelve.

Az „Indítvány“ nem ajánlhatása mellett felhozott okokra vonatkozólag szintén legyen szabad némely észrevételt tennünk.

(Vége köv.)

A tenkei ev. ref. egyház örömnepélye.

Örömnepet ült szeptember 28-án a tenkei ev. ref. egyház, nem csak azért, mert belső hitéletének, vallásos buzgóságának külső kifejezését, az istentisztelet egyszerű csarnokát, évek hosszú során át megtakarított fillérei s egyes vallásos buzgóságú nemes keblű adakozók segítségével (kik között szabad legyen megemlítenem Lipovnický István nagyváradi latin szert. püspök urat) teljesen felépülve s a szükségességekkel fölszerelve szemléltethető, s benne az első hálát a multakért, az első kérést a jövőért elrebegethető; hanem azért is, mert egyházkerületünk főkörmányosát, a szelid lelkű főpásztort Révész Bálint püspök urat, szerencsés volt körében tisztelhetni s ajkairól hallhatni az élet és igazság magasztos ígét.

Püspök ur engedve a tenkei egyház tiszteletteljes fölkérésének, szeptember hó 26-án indult Debreczenből. A nagyszalontai indóháznál egyházmegyénk esperese Szél Kálmán ur fogadta egyháza előbbkelő tagjaival, s az estét ugyancsak az ő vendégszerető házában töltte. Ez alkalommal a n. szalontai iparos dalkör hirt vevén a magas vendég megérkezéséről, néhány darab elzengésével tisztelte meg a lelkész lakon. 27-én délelőtt 12 órakor érkezett szeretett püspökünk Tenke város határára, hol a város előkelőségei — kik 16 kocsival jöttek tiszteletére — fogadták. Pálinskási Imre a járás szolgabirája üdvözölte, mint édes hazánkban lelkes fiát, mint honpolgárt, ki hazafias szellemű szent beszédeivel a honszerelmet nagy mértékben éleszti, s nem csekély befolyást gyakorol hazánk szellemi felvirágozására. Püspök ur meghatottan válaszolt s biztatást nyújtott a föl,

hogy valamint eddig a vallás tisztelete mellett, mindig hiven őrzötte és ápolta keblében a honszerelmet, úgy ezután is főtörekvése leend azt őrizni, ápolni s mások által is ápoltatni. Majd megindult a diszes kocsisor. A máskor csendes városkában most szokatlan zaj, élénkség uralkodott. A főpásztor személye s magas hivatala iránti mély tisztelet szinte minden lelket az utcákra csalt. A fogadtatás fényes volt. Az iskola helyiség előtt felkoszoruzott diadalív. A lelkész lak előtt óriási néptömeg, a kitárt kapuban Bernáth Lajos tenkei lelkész papi diszben s körülötte 12 fehér ruhába öltözött koszorus leány. A szívből jött „éljen Révész Bálint püspök ur“ üdvözlések után Bernáth Lajos, a midőn egyháza minden tagjának hódolatát, mély tiszteletét, ragaszkodását tolmácsolá, ugyanakkor megköszönte a nagy kegyet, melyben ez örömnepet ülendő boldog egyházat megjelenése által szerencsételtette. Püspök ur válaszolt, örömkönyek csillogtak szemében, midőn az egyszerűen diszes Isten házára mutatott, midőn elismerését fejezte ki a tenkei egyház hitbuzgalma s áldozatkészségeért, „de — ugymond — építetek ne csak külsőségekben, építetek bensőtökben is, szívetek templom legyen s ti magatok kövek, az egyetemes anyaszentegyház nagy épületének élő kövei: így feleltek meg emberi s keresztyéni hivatástoknak.“ Ezután esperes ur üdvözölte az egyházmegye nevében, hosszú boldog életet kívánva a szeretett főpásztornak. Püspök ur válaszában viszont üdvözli őt, mint az egyházmegye egyik főkörmányosát, mint a tiszántuli egyházkerület igazgatóságának egyik méltó tagját, s reményét fejezi ki a felett, hogy bölcs kormányzása alatt ez egyházmegye virágozni fog s régi tekintélyében megmarad, sőt növekszik . . . Majd a fehér ruhába öltözött koszorus leányokhoz fordul s szerető lelkének egész melegevel inti, buzditja, serkenti őket az erény, szelidség, jóság nemes virágainak ápolására, a vallás tanításainak tiszteletben tartására, mindenikkel kezét fogva, a jelenlevők harsogó éljenzése közben vonul be kíséretével együtt a barátságos lelkész lakba.

A délutáni órákban a templomot tekinté meg püspök ur, elismerését fejezvé ki az egyszerűségében is izlésteljes kivitel fölött.

A templom szentelés.

Felviradt a nagy nap, már kora reggel a járókelők kisebb-nagyobb csoportja élénkíté az utcákat, a vidék különböző részeiről felekezeti különbség nélkül érkeztek a vendégek s első harangozásra már megtelt a több mint ezer lelket magába fogadó templom. Ott láttuk a tenkei járás- és szolgabiróság minden tagját, az egyházmegye részéről Ercsei Sándor és ifj. Benedek László tanácsbíró urakat, a n. szalontai tanári és tanítói testület több tagját stb. A fenálló ének (Jövel szt. lélek Ur) fölzendülte után püspök ur tiz lelkész kíséretében lépett az Isten házába s helyet foglalt az urasztala melletti emelvényen. A 233. dicséret 1. és 3. verse élénklése után Szél Kálmán n. szalontai lelkész és esperes lépett a szószékre, tiszta csengő hangon, vallásos lelkének egész buzgóságával, gyönyörű kivitelű imát rebegett föl a magosságba Istenhez. Ez első imát mintegy átszellemlülve hallgatta a nagy közönség. Istenhez emelt az minden érzést, minden szívet, minden lelket. Könyek ragyogtak a szemekben, az Isten iránt érezett hála és mély tiszteletnek — a vallásos keblekből a szemek tükörére felszivárgott — öröm-

könyei. Ima végeztével a 233-dik dicséret 6-dik versét (Te adj szólni a hirdetőknél) énekelte a gyülekezet, miközben Bernáth Lajos tenkei lelkész lépett a szószékre, alkalmi beszédet mondott I. Kir. VIII. 27, 28, 29, 37, 38 alapján. E beszéd mind kidolgozási, mind előadási oldalát tekintve, méltó volt a tenkei egyház örömmünepélyéhez. Annak előadása után, mily nehéz küzdelmek között jutott el a tenkei egyház céljához, mily szivszakadva várta édes reményének megvalósulását, gyönyörűen tér át az isteni gondviselés mindenható segítségére, melynek eredménye ez egyszerűségében is diszes imaház, majd beszéde két részében meggyőzőleg fejtegeti: miért építünk Istennek hajlékot? s miképen szenteljük azt meg? (azon reményben levén, hogy ez értékes egyházi beszéd nyomtatásban is megjelenik, részleteire ez alkalommal nem terjeszkedem ki.) A nagy figyelemmel végig hallgatott egyházi beszédet a tenkei dalárda éneke követte, mely után a gyülekezet a XXIII. zoltár első versét énekelte, e közben a szent asztal Nagy Sándor n.-szalontai és Nagy Péter geszti lelkészek által fölterítettén, Nagy Sándor ur olvasott igen szép alkalmi ágendát, s főpásztorunk után körülbelől 500-an részesültünk az uri szent vacsorában. Nem maradt el szent vallásunk másik szt. sákramentomának a keresztségnek kiszolgáltatása sem. Őt ártatlan csecsemő kereszteltetett meg, s vétetett be anyaszentegyházunk kebelébe. A szertartást Böszörményi Lajos gyantai lelkész ur végezte, kenetteljes beszédet intézett a gyülekezet minden tagjához, különösen az öntudatlan csecsemőkért kezességet vállaló keresztszülőkhöz. Majd végül püspök ur emelkedett föl helyéről . . . pillanat alatt siri csend lón a nagy templomban, lélekzet visszafojtva hallgatott a nagy közönség, mohó vágygyal kapott el minden ígét, mely édes szavu főpásztorunk ajakáról elrepült. Püspök ur szokott könnyűséggel, bibliai idézetekben gazdag, a természet nagy templomából s ez ujonnan épült szent hajlékról vett felséges hasonlatokban, lelkesítette a népet a vallás s az ebből sarjadzó erények tisztelben tartására, a tiszta erkölcs gyakorlására, ennek bóldogító hasznaira, a vallástalanság, erkölcstelenség rutságára, ennek kártékony következményeire; az Isten házának szerelmére, látogatására; a vétek — sokszor fényes palotáinak — megvetésére, kerülésére. — Végül ő magát — magos és szent hivatala mellett is gyarló és erőtelen hálandónak tekintve, Istenhez imádkozik, hogy ő szentelje meg e házat, mely nagy nevének imádására építettett. Az áhitat szent érzései között hallgatta végig a nagy közönség, a pásztori szózatot, a buzgó imát, mely után a 233-dik dicséret 8-dik versének eléneklése rekesztette be azon ünnepélyt, melynek emléke a jelenváltak lelkében örökké maradandó leend.

A társas ebéd.

Az ünnepélyt fényes társas ebéd követte. A fürdőhelyiség nagy termében d. u. 2 órakor körülbelől 150 terítéket foglalt el a megjelent intelligencia. Demetrovics Miklós fürdő bérlő, kitünő magyaros ebéddel kedveskedett vendégeinek. A pohárköszöntők hosszú sorát Bernáth Lajos lelkész nyitotta meg, talpraesett beszédben adván kifejezést rendkívüli örömüknek, s mondott köszönetet püspök ur után az összes vendégeknek, kik megjelenésükkel ünnepélyök fényét nagyban emelték. Az utánna következett toasztok, egymást igyekeztek felülmulni a hála és szeretet érzelmei-

nek tolmácsolásában, melyet a szelid lelkü főpásztor iránt minden sziv mélyen érez. Imaszerűleg hangzottak fel a jó kívánatok, hogy a gondviselés Révész Bálint püspök urat, anyaszentegyházunk öröme, az emberi élet legvégső határáig boldogan éltesse; mondattak még jó kívánatok a tenkei egyházért, annak tagjaiért, egyházmegyénk buzgó erélyes espereséért, a megjelent lelkészekért stb. Átalános meghattottságot szült, midőn püspök ur, az egyházak és iskolák meleg keblü barátjáért, a jótékonyságáról messze földön ismeretes főpapért, Lipovnicki István nagyváradi püspök urért emelt poharat, „hála — ugymond — Istennek s a kor szellemet előbbvivő gondviselésnek, hogy vallási türelmetlenség helyett testvérekül tekinthetik egymást, s kezet szorítva ölelkezhetnek össze.“ A társas ebéd d. u. 4 órakor ért véget. Ezután püspök ur Szél Kálmán urral együtt visszatazott Szalontára, honnan 29-én a délutáni vonattal érkezett vissza Debreczenbe.

Az ünnepélyességek sorozatát este teljesen sikerült tánczvigalom rekesztette be.

. . . s . . . s.

K ü l f ö l d.

Az egyetemes presbyteri gyűlések története, különös tekintettel a Belfastban tartott harmadik gyűlésre.

(Folytatás.)

Charteris tanár azon kedvező hangulatra támaszkodván, melylyel a gyűlés Dr. Gibsonnak azon indítványát fogadta, hogy állítsák vissza az egyházak a diakonissai hivatalt, erre nézve azon véleményt terjeszti elő, hogy igenis minden presbyteri egyház azonnal avasson föl asszonyokat a diakonissai hivatalra. Némelyek tán nem szeretik a felavatás szót, ő maga sem szereti azt s csak azt akarja vele jelezni, hogy az egyházi felsőség némely asszonyokat bizonyos ünnepélyességgel állítson be a diakonissai hivatalba. Nagybritanniában a gyülekezeti munka legnagyobb részét asszonyok végezik s azt hiszi, hogy ezek közül többen szeretnék, ha az egyház hivatalosan bizná meg őket ilyen munkáik végezésével. Dr. Hall pedig azt mondá el, hogy az ő gyülekezetében husz presbyter van s mindenik száz egyháztagra ügyel fel. Ő nem óhajtja oly melegen a diakonissai testület felállítását, mint Dr. Charteris, különben pedig például Indiában a nők valóságos diakonissai hivatalt viselnek. Dr. Killen nem tartja egészen biztosnak, hogy az újtestamentom igazolná az asszonyoknak egyházi szolgálatra való felavatását. — Az ir presbyteri egyház, mondá, előbb áll a többi egyházaknál a presbyterség ügyére nézve. Az egyházvéneket ott a nép választja s mielőtt felavattatnának, a presbyterium (egyházmegye) egy bizottsága által ismereteiket s képességeiket illetőleg megvizsgáltatnak s nem egy évre, vagy bizonyos időre, hanem élethossziglan választatnak meg. Dr. Hays indítványozza, hogy neveztesék ki egy bizottság a diakonissák ügyének megvizsgálására, mely terjeszse be jelentését a jövő gyűlésre. Az indítvány elfogadtatván, megbízott a bizottság, hogy vegye tekintetbe a legjobb módokat, a melyek szerint a nők erejét föl lehetne használni Krisztus szolgálatában.

A július 1-én tartott esti ülésen, melyben Darby W. J., a csak most befogadott cumberlandi presbyteri egyház

egyik presbytere elnökölt, belmissiói ügyekről, a mértékletességről, a vasárnap megszenteléséről és a vasárnapi iskolákról volt szó. — Dr. Adam Glasgowlból azt adta elő, hogy mit tesz Skócia a belmissió terén. — Dr. Bausman Bénéiamin Readingból, Pennsylvániából Amerika német lakosságáról beszélt, előadván, hogy 4000 lelkész ügyel föl az Egyesült Államokban lakó hatmillió német lelki érdekeire. Felolvastatott Dr. Wilson, cookstowni lelkésznek „a vasárnap megszenteléséről“ írott munkálata, maga az író betegsége miatt nem jelenhetvén meg a gyűlésen. Dr. Worden, az amerikai presbyteri egyház vasárnapi iskolai titkára „a vasárnapi iskolákról“ olvasott, előadván, hogy Amerikában 90,000 ilyen iskola van, több mint egymillió tanítóval; 12,000 különféle lap szerkesztetik ez iskolák használatára; minden évben gyűlések tartatnak a tanmódszer tökéletesítése fölötti tanácskozás céljából; van a tanítók között egy millionárius is, ki sohasem mulaszt el egyetlenegy órát is; a munka kétharmadrészét nők végezik és ezek dolgoznak legjobban; az iskolák az általános keresztyénség talaján állanak, de úgy, hogy teljesen denominationalis irányuak. Cuthbertson J. N. világi küldött azt adta elő, hogy a skóciai három presbyteri felekezetnek 580,000 vasárnapi iskolai tanulója van 50,000 tanítóval s ezekhez járulván az ezen országbeli kisebb felekezetekből 70,000 tanítvány és 7000 tanító, Skóciában a vasárnapi iskolai tanulók száma 650,000, kiket 57,000 tanító vezet be a keresztyén vallás igazságainak ismeretébe. Az ügy iránti érdeklődés minderösebbé válik, mind nagyobb hatással működnek ezen iskolák s mindent elkövetnek arra nézve, hogy tanítóknak minél magasabb képzettséget adjanak. Dr. Lundie Liverpoolból „a nagybritanniai mértékletességről“ olvasott, elmondván, hogy az egyesült királyságban rövid idő alatt 2000-rel apadt a korcsmák száma. Indítványozta, hogy lépjenek föl az egyházak és a törvényhozás az italmérségi jog korlátozására. Dr. Sample Minneapolishból „a z amerikai mértékletesség“ ügyéről értekezett, előadván, hogy az amerikai nép teljes erejével azon van, hogy törvényhozás által megszüntesse a szeszes italok árulási jogát. Miután Dr. Lundie-nak fent említett indítványát az ügyvezető bizottsághoz utasították, az elnök néhány szóban a maga egyházáról beszélt, úgy tüntetvén azt föl, mint a mely hűséges gonddal örködik Isten országának ügyei fölött s azon reményét fejezte ki, hogy az ő egyháza méltó tagja leszen a közös presbyterianismusnak, mely immár a világ minden irányában kiterjeszti a maga kezeit.

A július 2-án, szerdán délelőtt tartott ülésben Dr. Worden Princetontól azon indítványt tevő, hogy neveztesék ki egy bizottság, melynek feladata lenne összehasonlítani a vasárnapi iskolai munkálkodás módszereit és erről a legközelebbi gyűlésen jelentést tenni. Az indítvány az ügyvezető bizottsághoz utasított. — Ezután Mitchell St. andrewsi hittanár olvasott egy rendkívül értékes tanulmányt „a presbyteri történet desideratuma iról.“ Beadattak a presbyteri egyesülethez csatlakozott minden egyházból, az ezen egyházak birtokában levő történeti okmányokról szóló jelentések. A felolvasó azon indítványt tevő, hogy az egyesület segíyezze a londoni Wyclif-bizottságot az előreformátor latin iratai nagyobb részének angolra fordításában. Ezekben vitatta ő meg a theologia főbb kér-

déseit és neki tulajdonítható, hogy az augustinusi theologia olyan népszerűségnek és hatalomnak örvendett a reformáció idejében. Wyclif magyarázta meg e mellett a püspök és presbyter szavaknak ugyanazonosságát. — Indítványozta tehát a felolvasó, hogy gazdag világiak aláírás által juttassák el e munkát a világ presbyteri kollegiumainak birtokába. Dr. Briggs New-Yorkból, pártolólág szólván a tett indítványhoz, azt mondá el, hogy a presbyterianismus története minden más történettől különbözik az által, hogy nem folyik az egy mederben s nem tartozik az egy nemzetiséghez, mint az anglicanismus, vagy a lutheranismus, hanem átöleli az az egész földgömböt. Brown aberdeeni igazgató tanár arról beszélt, hogy mint tisztította meg Wyclif az angol nyelvet és az előreformátor azon tiszta honszerelméről, mely kedvessé teszi az ő neve emlékezetét minden angol szivben. Brown szerint fontos dolog volna lefordíttatni angolra a bécsi és prágai könyvtárakban fekvő történeti adatokat is.

Említettük fentebb, hogy Dr. Patterson Philadelphiából ily czimen „a ritualismus újraéledéséből a protestantismusra háramló veszély,“ felolvasást tartott; e felolvasás már élénk tanácskozásra nyújtott alkalmat, melyben nem annyira a ritualismusról, mint a liturgiák használatáról beszéltek. Dr. Brown Jakab Paisleyből rámutatott azon tényre, hogy a presbyteri egyházak nagyon meg vannak oszolva a liturgiák használatának kérdésében, a mennyiben némelyek liturgiákat használnak, mások extempore imádságokat mondanak. A gyakorlat e különbözősége csak egy illustratioja azon szabadságnak, hogy a presbyteriek istentiszteletüket mindig saját izlésök szerint rendezhetik be. Nézete szerint szabadságot kell adni a responsoriumok használatára; be kell hozni azon szokást, hogy a bibliaolvasás alkalmával az egyes gyülekezeti tagok sorban olvassák az egyes verseket, mint a hogy ez a családi istentiszteleteknél régebben történt; továbbá a gyülekezettel kell mondatni az „ámen“ szót. Dr. Breed szerint föltétlenül szükséges az újtestamentomi formákhoz és szellemhez való szigorú ragaszkodás. Urunk azt mondá: „menjete el és tanítsatok,“ mert a tanítást tartá fődolognak és Pál apostol predikátornak és apostolnak nevezte magát (2. Tim. 1, 11.), — első sorban predikátornak, tehát a predikálás az első dolog. Young alleghanyi tanár azt mondá el, hogy az egyesült presbyteri egyház, a melyhez ő tartozik, liturgiájában csak a zsoltárok éneklését használja. Dr. Bishop, az amerikai reformált egyház egyik lelkésze arról beszélt, hogy a liturgia és az ezzel rokon szavak 15-ször jönnek elő az újtestamentomban. Dr. Smyth T. azt vitatá, hogy az egyházaknak nem saját izlésök után kell indulniok s nem is csupán olyan istentiszteletet kell szervezniök, a mely épen nincs eltiltva a szentírásban, hanem egészen a biblia előírása szerint kell eljárniok. Reményét fejezte ki, hogy a gyűlés nem fogja támogatni azon laza elveket, melyeknek Dr. Brown Jakab adott kifejezést. M' Vicar igazgató nincs ellene a responsoriumoknak, mert ezek által tanul a gyülekezet; a szabadon mondott imádságok gyakran nagyon hosszúak, semmit mondók, határozatlanok, a mi ellen ugyan nem nyomtatott könyvekben találjuk meg az orvosságot, hanem a lelkésznek buzgó előkészületében. Dr. Roberts szerint a liturgiák ellen legerősebb érv a történeti. — Azon egyházak, melyek leggyorsabban terjedtek a világban, nem használtak liturgiákat. Ő azonban szeretné, ha volnának esketési és

temetési liturgiák. Dr. Bomberger sajátosságok tartja azok gondolkodását, kik a presbyteri egyházakba is be akarják vinni a liturgiákat, melyek halálmedtséget idéznek elő és a responsoriumok iránti hajlandóságot úgy tekint, mint az opus operatumban való kedvtelést. Burrows tévesnek tekint az azon nézetet, mely a predikálást fontosabbnak tekint, mint az imádkozást és ő is óhajt valami liturgiafélet. Dr. Briggs a liturgia használata mellett emelte föl szavát, azt állítván, hogy a reformátorok is használták azt és hogy a westminsteri theologusok nem voltak annak ellene. A körülmények kényszere vezette rá a presbyterieket, hogy elvessek a liturgiákat. Dr. Waters szerint e dolgot az egyes egyházak tetszésére kell bízni, míg Dr. Petticrew Dr. Waters nézetét egy congregationalista s nem egy presbyteri egyházba illőnek jellemzé. Nem érthet egyet Dr. Brownnal sem, hiszen a westminsteri hitvallás állít fel bizonyos korlátokat az istentisztelet módszerei elé. — Dr. Patterson tévedett abban, hogy ritualistikusnak írta le azt, a mi isteni tekintélyen alapul. Helytelen dolog ugyanis a liturgiai formákat és a zsoltárok használatát ugyanazon kategóriába helyezni; imádságos könyv nincsen a bibliában, de bizonyára van zsoltáros könyv. — Lundie lelkész azon tényre hívta fel a figyelmet, hogy az anglikánok a liturgiát tekintik a legerősebb kapocsnak, mely őket egyházukhoz köti, de más oldalról azt is figyelemre méltó jelenségnek tartja, hogy az anglikán egyházból kiszakadt wesleyanusok elvetették a liturgia használatát. Dr. Patterson, kinek felolvasása adott mindeme tárgyalásokra alkalmat, a kritikákra adott válaszában kijelenté, hogy neki nem felelt meg senki. Knoxnak és Kálvinnak liturgiái szabad választásra voltak bízva, a westminsteri theologusok pedig határozottan kárhoztatták a liturgiákat.

Csiky Lajos.

(Vége köv.)

Ifju Csák János emlékezete.

Az 1878-dik év tavaszán együtt ért bennünket, ifju Csák Jánost és engem, e sorok íróját, a kitüntető szerencse, hogy a tiszántuli főt. egyházkerület segédtanárokul hívott meg a debreczeni theologiai akadémiára. Akkori tartózkodásom helyéről, Baseltől fölkerestem őt azonnal levélben az ő tartózkodása helyén, Utrechtben, baráti hangon küldve örömmizenetet hozzá, leendő tisztársamhoz. Levelemre szívélyes hangon válaszolt s körülbelől ezzel kezdődött közlelbi ismeretségünk. És most koporsója fölött merengek! Hadd tegyek le én is egy babérkoszorút sirhalmára! Együtt indultunk utra, egyszerre léptünk rá egy nehéz pálya sokszor nem-rózsás ösvényeire. Azt hiszem, nekem, a tovább küzdőnek jogom van megállani az elpihentnek sirhantja fölött.

De mivel is kezdjem?! Hogy fonjak koszorút háborgó érzelmeim árjában?! Miről beszéljek, ha egy nagy reményű ifju férfi fölött kell nekrológot írnom? Talán jó lesz, ha azon tűnődöm, micsoda ez a mi életünk?

Micsoda az élet? kérdezik sokan. Hiszen e kérdésre könnyű megfelelni. A gyermekre sokat mondó ígért, feslő virágbimbó; az ifjura délibákkal játszás; a férfira hívás, hogy dolgozzék; az öregre aláhanyatló nap, szelid naple-

mente; a vőlegényre boldog örömök előérzetében nyári napvilágnak fényes ragyogása; gyászoló özvegyre téli éjszának vak sötétsége; a boldog emberre hajókázás egy csöndes tavon, mely fölött lágy szellők susognak; a boldogtalanra utazás egy háborgó tengeren, melynek hullámain viharok tépdesik. Ugy-e, ez az élet, erre rendeltettünk! Mindenki Isten akarata szerint!

Hasonlítják az életet utazáshoz, melyben szenvedélyeink képezik a szüntelenül előrehajtó erőt; szívérványhoz, melynél ott van egy oldalon a napsugár s más oldalon a zuhogó zápor; muló álmhoz, mely egy pillanat alatt eltűnik; szép nyári rózsához, mely kinyilik a reggeli nap jöttén s a földön hever estve. — Lehet mindezen hasonlatokban egyenkint nagy és mély igazság, de ha mindezek együtt vannak meg egy embernek életében, drámai élet az, sőt több: végtelenül komoly tragoedia.

Nézzünk csak egy ilyen életet!

A gyermeket még kicsiny korában elviszik a szülei háztól, hogy mire hivatva van, tanuljon; mielőtt azonban letelnék a távollétére kitűzött egy év, a súlyos betegségbe esett gyermeket haza kell vinni. Felsőbb tanuló korában a legjobbak közt ragyog, de egy végtelenül súlyos betegség megnebezíti lelkének magasröptű szárnyait. Az ifju, nemes ambíciótól sarkalva, kimegy messze országok egyetemére s jövődjéről fényes képeket alkot magának, melyek be is látszanak teljesedni, mert egy nagy iskolába felsőbb tudományok tanítására segédtanáruul meghívatik; három éven át becsülettel dolgozik itten, tanítványaitól szeretettve, de közben betegség sujtja le s végül elesik ideálja teljesülésétől. Elkezd új reményvárakat építeni, eléri célját, mert egy fényes gyülekezet lelkészévé választja, de újabb akadályok gördülnek elébe, — gyöngye teste megtörik az ideg-rázó küzdelmekben, a lélekbántó fájdalmak fölemésztki erejét s meghal közel élte Kanaánjához, bánatra híván hozzá tartozóit s ezek közt szíve választottját, menyasszonyát is.

Ifju Csák János életét irtam le, e reményekben gazdag, csalódásokkal telt, tragikai mozzanatokkal annyira színezett életet.

És ha visszatekintek ezen életre s látom ennek végén a sötét halált, mint vonalat, melynél az élet kisded folyama beszakadt az örökkévalóság nagy óceánjába, megrendülve kérdezem magamtól: mit ér a napsugár, ha oly hamar elborítja azt a sötét zivatar? mit ér az olyan élet, melyben éveinket siralomban töltjük s könyeknek árjában éljük le napjainkat? érdemes-e élnünk, ha csak a halálban temettetnek el minden mi fájdalmaink? Megrendülve nézek föl az égre s elhiszem, hogy az emberi élet sokszor egy csodás mysterium.

* * *

Csák János békési megválasztott lelkész született 1855 január 10-én Vésztőn. Korán iskolába adatván, tanulását otthon kezdette meg; majd 8—9 éves korában a német nyelv elsajátítása végett egy évre Budára vitetett, de mielőtt az évet eltölthette volna, súlyos betegségbe esván, szülőföldére hozatott. Betegségéből kigyógyulva, 1864 őszén a mezőturi gymnasiumba ment tanulni, hol öt éven át példás magaviseletet tanusított. A 6-dik osztályt magánszorgalommal áttanulva a nagy szünidő alatt, 1869-ben a debreczeni főiskolában subscribált s itt végezte be akadémiai pályafu-

tását 1875-ben, mint osztályának egyik legkitünőbb tagja, bár sokat kellett küzdenie egy súlyos betegséggel, mely őt gyermekkorától gyötrötte.

Iskoláit végezve azonnal atyja, mint vésztői lelkész mellé exmittáltatott segédül. 1876 tavaszán letévén az első lelkész-képességi vizsgát, kiment Hollandiába s az utrechti egyetemen töltött el két évet, csak annyi időre jöven haza, hogy második lelkészi vizsgáját is letehesse. Innen hivatott meg a tiszántuli ref. egyházkerület 1878. évi tavaszi közgyűlése által az ó-szövetségi szaktudományoknak segéd-tanári minőségben való előadására.

Három évet töltve el a működési körben, mint tanítványai által meleg tisztelettel szeretett, mint kötelességét beállott betegsége közben is hű lelkiismeretességgel teljesített ifju tanár, újra visszament atyja mellé segédül, különben is rajongván szívében a lelkészi magas hivatás után, — s itt érte őt a békésiek hívása, megválasztatván e fényes gyülekezet egyik lelkészeül. Ott volt tehát már céljánál, — de mégis másként végeztetett felőle! Megkapta meghívó levelét, bár ezt sem nehézségek nélkül; mielőtt azonban elfoglalhatta volna állását, meghalt szeptember 21-én délben, kilencz heti súlyosabb szenvedés után, nem bírhatván ki a sokat szenvedett szív azon csapásokat, melyekben egész életén át oly bő része volt.

Temetése, nagyszámu részvevő közönség jelenlétében, 23-án délelőtt 9 órakor volt. Megjelentek ott a békési egyház képviselői is másik lelkészökkel élükön, hogy istenhozadót mondjanak nekik is az ő halottjoknak. A temetési szertartást nagy t. Tatár János szeghalmi lelkész ur végezte; szívhez szóló gyönyörű imádságban kérve Istennek vigasztaló kegyelmét az elhunynak megszorodott kedveseire. — A templom, mely néhány ezer embert magába fogadhat, tömve volt s nem volt szem, melynek pilláin könyvek ne rezegtek volna a kitünő lelkész, a szeretett ifju elhunyt felett. A sirnál egykori játszótársa s jó barátja, tisz. Tóth Sándor, körösladányi káplántanító ur mondott meghatott hangon bucsut az ígért földére be nem juthatott ifju Mózesnek.

* * *

Legyen könnyű siri álmod, könnyebb, mint élted volt, elhunyt jó barátunk! Drága anyád hamvai mellett porladozva testedben s lelkeddel az Ur zsámolya előtt szolgálva, csak a földben tudtál nyugalmat találni s csak a mennyben vagy egészen boldog. Szelid emlékezet tartsa fenn képedet a tieid között hosszú időkn át!

Csiky Lajos.

Különfélék.

Püspök beigtatási ünnepély a dunamelléki ev. ref. egyházkerületben e hó 26-án Budapesten fog megtartatni. Szász Károly ujonnan választott püspökünket Révész Bálint, a tiszántuli egyházkerület püspöke fogja hivatalába beigtatni. — Az előző nap, 25-én Török Pál emlékünnepele tartatik meg a nevezett egyházkerület részéről. Az emlékszedet Szász Károly püspök tartja.

Gyászhir. Szücs Dániel veszprémi ev. ref. lelkész, a veszprémi egyházmegye levéltárnoka, a Kisfaludy-társaság r. tagja, életének 72-dik, lelkipásztorsága 45-dik évében e hó 6-án elhunyt, temetése általános részvét mellett e hó 8-án folyt le. Áldás a derék férfi emlékére!

Pályázati hirdetés. A tiszántuli ref. középiskolai tanár-egyesület által az 1884. évi egyleti évre a következő pályakérdések tüzettek ki:

1. „Vallásosság s protestáns érület dolgában mit várhatunk a gymnasiumtól? Miként használhatók fel e célra a gymnasiumi oktatás és fegyelemtartás általában s különösen a vallási tanórák tananyagja, tanmenete, tanmódja?“ Jutalma 100 frt o. é. (A szatmári ref. egyházmegye adománya.) A pályamunkák terjedelme — a kisujszállási közgyűlés 16. sz. határozata szerint — ne legyen 3 nyomott ivnél nagyobb.

2. „Fejtsék ki a magyar nyelv és irodalom elméleti és gyakorlati tanításának, az egész gymnasiumi tanfolyamon keresztül, — főleg pedig a felsőbb osztályokban követendő legsikeresebb és célravezetőbb módja.“ Jutalma 100 frt o. é. (A kisujszállási ref. egyház és város adománya.)

3. „Tapasztalás szerint a latin nyelv és irodalom tanítása a jelenben nem mutat fel annyi eredményt, a mennyit attól akár a ráfordított idő, akár a tudomány szempontjából megkivánni lehet és kell. Ennélfogva kutattassanak fel e tünemény okai, továbbá jelöltessenek meg a módok, a melyek által a bajon segíteni lehessen s a középiskolai képzés ez ágának eredménye biztosittassék.“ Jutalma 200 frank aranyban.

4. „Fejtsék ki az egytetemes és különös számtan előadásában az alsóbb és középoktatásnál használtatni szokott módszerek (synthesis, analysis, genesis stb.) természetete; mutattassék ki azok befolyása ugy általában az értelem, mint különösen a matematikai felfogás ébresztésére, fejlesztésére s erősítésére; végül állapittassék meg, melyeknek lehetne elsőseget adni a többiek felett, hogy a matematikai tanítás kettős célja elérjék.“ Jutalma 50 darab arany. (A debreczeni ref. egyház adománya.)

Mind a négy pályakérdésre nézve beadási határidőül 1885. május 15-ike tüzetik ki.

A pályamunkák idegen kézzel tisztán leiratva, bekötve és lapszámozva s szerző nevét rejtő jeligés levéllel ellátva, — a fentebb kitett határnapig — az egyesületi elnökhöz küldendők. — Csak egyesületi tagok pályázhatnak. — Debreczen, 1884. október 10. — A tiszántuli ref. középiskolai tanár-egyesület elnöksége.

A nagyváradi ev. ref. egyház száz éves fenállása és a Nagyváradi-Olasziban épített torony felavatásának alkalmából, folyó évi november 9-én, délelőtt 8 órakor kezdődő örömmünnepelet rendez a nagyváradi-olasz templomban. Az ünnepély sorrende: 1. A gyülekezet alkalmoszerű éneke. (Szünet.) 2. Ének, a debreczeni főiskolai énekkar által előadva. 3. Ima, tartja Révész Bálint püspök. 4. Egyházi beszéd, tartja Kun Béla, n.-váradi lelkipásztor. 5. Az egyház vázlatos történetének felolvasása, Dombi Lajos n.-váradi lelkész-től. 6. Ének, a debreczeni főiskolai énekkar által előadva. 7. Keresztelés, végezi Szabó Károly ártándi lelkipásztor. 8. Konfirmáció, végezi Biró János örvéni lelkipásztor. 9. Esketés, végezi Ember Pál, m.-keresztési lelkipásztor. 10. UrvacSORA-osztás, kiszolgáltattják Oláh József h.-k.-kovácsii és Bögös Lajos erdőgyaraki lelkipásztorok. 11. Ének, a debreczeni főiskolai énekkar által előadva. 12. KijöVÖRE a gyülekezet éneke.

Felelős szerkesztő: Tóth Sámuel. Szerkesztő társak: Békési Gyula, Géresi Kálmán.